

REGELE CAROL I

în opera Reginei Elisabeta

Silvia Irina Zimmermann

Cuprins

<i>Mulțumiri</i>	5
<i>Cuvânt-înainte</i> de Alțea Sa Regală Principele Radu al României.....	7
<i>Prefață</i> de Nicolae-Șerban Tanașoca	9
Omagiul adus Regelui Carol I al României de Carmen Sylva	13
Date din viața cuplului regal Carol I și Elisabeta ai României	25
Regele Carol I al României în opera literară a lui Carmen Sylva	33
1. Gloriosul Domnitor.....	33
2. Antreprenorul-constructor și mecena	52
<i>Castelul Peleş al Regelui Carol I și Poveștile Peleşului de Carmen Sylva</i> ...	52
<i>Documentul inaugurării Castelului Peleş</i>	56
<i>Contribuția Regelui la modernizarea României</i>	56
3. Regele înțelept și opera vieții sale	80
<i>Scurt excurs: Regina Elisabeta despre situația țăranilor din România</i>	80
<i>Călătoria Familiei Regale pe Dunăre în mai 1904</i>	83
4. Partenerul de viață	96
<i>Logodna și misiunea comună a cuplului regal</i>	96
<i>Tragedia cuplului regal fără copii</i>	101
<i>Un partener înțelept</i>	102
<i>Un adevărat cavaler</i>	105
<i>Un învățător vizionar</i>	106
Suveranul ideal	124
<i>Suveranul patern</i>	124

Aforisme despre suveran și popor, politică și istorie	128
Despre suveran în vremuri republicane	134
Activitatea literară a lui Carmen Sylva în serviciul Coroanei României..	147
Carol I și Elisabeta ai României: „căi diferite, același ideal“	148
ADDENDA	
Jurnalul Reginei	151
Pe Dunăre (10–16 mai 1904)	152
<i>Bibliografie</i>	201

Omagiul adus Regelui Carol I al României de Carmen Sylva

În anul 2014, trei evenimente amintesc de primul Rege al României, Carol I (1839–1914): în 20 aprilie, se împlinesc 175 de ani de la nașterea suveranului, în 15 noiembrie, se împlinesc 145 de ani de la căsătoria sa cu Elisabeta de Wied, iar în 10 octombrie comemorăm centenarul morții Regelui. Cartea de față propune publicului o amintire literară despre Rege în viziunea persoanei care i-a stat alături la tronul țării și în viață: Regina Elisabeta a României, născută Princesă de Wied (1843–1916).

Prima Regină a României a publicat sub pseudonimul Carmen Sylva numeroase scrieri literare care în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea s-au bucurat de mare succes. Carmen Sylva a profitat de poziția sa socială ca regină pentru a face, și prin intermediul literaturii, mai cunoscut noul Regat al României în vestul Europei. Scrierile sale, povești, aforisme și traduceri din poezia românească contemporană, au fost foarte apreciate în timpul vieții, iar meritul său ca scriitoare, în contextul istoric cultural germano-român, rămâne până astăzi incontestabil. În schimb, tendința politică și prodinastică a literaturii sale nu au fost până acum analizate, cu toate că Regina a avut o contribuție remarcabilă în promovarea prin cultură și prin literatură a noului regat în Occident. Prin glorificarea Regelui Carol I în opera sa, Carmen Sylva s-a alăturat tendințelor românești de la 1890 de a crea un mit al primului Rege al României independente. Iar din perspectiva actuală scrierile sale de acest gen sunt un reușit exemplu de *public relations* prin *storytelling*, într-o epocă în care aceste noțiuni încă nu circulau.

Volumul de față conține un prim studiu mai amănunțit despre imaginea Regelui Carol I al României în opera literară publicată de Carmen Sylva, urmat de textul integral al jurnalului de călătorie al Reginei *Pe Dunăre* (1905), precum și numeroase fotografii din acea epocă din Arhiva Princiară de Wied, dedicate de

Regina Elisabeta familiei sale din Neuwied, prin care, cu mândrie, scotea în evidență realizările augustului ei soț în noua lor patrie, România.

„Și această vorbă mi-a spus-o acum de curând Regele: «Viața noastră totuși a fost foarte bogată și foarte frumoasă!» Ah, cât m-am bucurat că am auzit aceasta din gura sa...” – astfel povestește Regina Elisabeta a României, în *Pe Dunăre*, despre călătoria Familiei Regale din 10 până în 16 mai 1904 cu vaporul de la Turnu Severin până la Sulina. Jurnalul de călătorie al Reginei, care se citește ca un omagiu adresat Regelui Carol I al României, este publicat în 1905 atât în România, cât și în Germania, sub numele de scriitoare al Reginei, Carmen Sylva, bine-cunoscut în întreaga Europă la acea vreme.

În anul 1866, Carol, născut Principe de Hohenzollern-Sigmaringen, fusese ales Domnitor al Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești, iar în anul 1881, după dobândirea independenței țării, a fost încoronat ca primul Rege al României. Carmen Sylva, prima Regină a României, născută Princesă de Wied, își vede destinul de regină legat de cel al Regelui Carol I al României, susținând activitatea și meritele „Marelui Om” și prin scrierile sale literare bine primite în epocă.

Astfel, în jurnalul amintit mai sus, Regina nu doar ne relatează călătoria Familiei Regale pe fluviu din anul 1904, ci o interpretează ca fiind totodată o retrospectivă și un bilanț al domniei Regelui Carol I: retrospectivă asupra acelor locuri unde odinioară Domnitorul luptase în fruntea armatei sale, câștigând în 1878 independența țării, și bilanț asupra dezvoltării țării care în 1881 devenise un regat autonom. Dintre toate locurile pe unde trece vaporul regal pe Dunăre, podul de la Cernavodă capătă în ochii Reginei Elisabeta o importanță simbolică pentru întreaga domnie a Regelui. În jurnalul său, aflăm că în anul 1866, când i se oferise Principelui Karl de Hohenzollern-Sigmaringen coroana României, acesta ar fi apreciat potențialul de dezvoltare economică al țării, considerând-o „o țară cu viitor” prin faptul că se afla pe direcția dintre Londra și Bombay. Prin urmare, subliniază Carmen Sylva, construcția podului peste Dunăre la Cernavodă, săvârșită în 1895, ar confirma simțul vizionar al suveranului. Și asta pentru că, datorită realizării liniei fluviale de la Constanța până în Egipt, se împlinea un vis de demult al Regelui Carol I, acest pod putând fi privit astfel drept încoronarea operei lui de-o viață.

Astăzi, Carmen Sylva e cunoscută mai degrabă ca poetă și promotoare a artelor. În epocă, Regina Elisabeta a fost apreciată pentru medierea culturală între România și Germania, iar prin activitatea sa de scriitoare a promovat noul Regat al României în Europa de Vest și în întreaga lume. Având în vedere că cercetarea istoriei monarhiei în România a fost interzisă până în 1990, putem spune că mai sunt multe de descoperit și de reinterpretat în acest sens din perspectiva de astăzi. Așadar, nu-i de mirare că nici

aspectul politic și prodinastic al literaturii publicate de Carmen Sylva nu a fost până acum luat în seamă și analizat în detaliu. În literatura secundară, se spune, în general, că Regele Carol I al României nu i-ar fi îngăduit soției sale să se amestece în problemele politice și că ea însăși ar fi disprețuit politica, având o atitudine rezervată și afirmând că rolul femeii ar fi doar acela de ecou al bărbatului: „În politică, femeia nu trebuie să fie decât ecoul soțului ei.”³

Într-un mod asemănător se exprimă Regina și într-o scrisoare către mama sa, Prințesa Maria de Wied, în iunie 1884: „În politică, Regele este oracolul meu, iar eu mă feresc să discut despre politică cu alții, ci numai cu el. Regele îmi ține discursuri despre economia națională și sistemul financiar, despre căile ferate, armată, pe scurt, despre tot ce ține de domeniul său. El este un deosebit geniu al administrației. Talentele sale sunt într-o direcție cu totul opusă față de ale mele. De curând îmi spuse Dimitrie Sturdza că nu a mai văzut doi oameni care să se completeze atât de bine precum noi doi. «Și totuși, suntem cum nu se poate mai diferiți», am spus eu. «Da, a răspuns dânsul, drumurile sunt două, dar idealul este mereu doar Unul.»”⁴ Într-o formulare asemănătoare, găsim această afirmație a lui Dimitrie A. Sturdza atribuită Regelui: „Regele Carol I a ridicat România la rangul de Stat civilizată în Europa, iar Regina Elisaveta l-a ajutat și l-a secundat, în atingerea acestui ideal, prin căile înțelese de ea și către care a avut însușiri puternice. În această privință, Regele a spus unuia din miniștrii săi: «Regina și eu urmăm două căi diferite, dar idealul nostru este același.»”⁵

Surprinzător este însă faptul că găsim în opera Reginei, pe care, începând cu anul 1880, o publică sub pseudonimul Carmen Sylva (deși editurile germane dezvăluie încă de-atunci în publicitatea pe care și-o fac că sub acest nume se ascunde o „autoare regală”), numeroase trimiteri la Rege și la realizările și meritele sale ca suveran al României. Prin urmare, Regina își ia propria afirmație, aceea de a fi „doar un ecou” al soțului său, cu mult mai în serios decât am putea crede la prima vedere. Repetatele menționări ale Regelui Carol I al României în opera literară a lui Carmen Sylva se citesc deopotrivă ca un elogiu al suveranului și o idealizare a augustului soț. Chiar și atunci când Regina ne împărtășește concepțiile ei personale despre țară, despre popor și despre unele evenimente politice (îndeosebi Războiul de Independență din 1877–1878), se simte influența Regelui Carol I. Iar atunci când menționează explicit faptul că îl citează pe acesta, rolul său de crainic neoficial al

³ Apud George Bengesco, *Carmen Sylva intime*, Juven, Paris, 1905, p. 283.

⁴ Apud Natalie von Stackelberg, *Aus Carmen Sylva's Leben*, ed. a 5-a, Carl Winter, Heidelberg, 1889, pp. 196-197.

⁵ Apud Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, Editura Ziarului Universul, București, 1936, p. 57.

Regelui capătă o importanță deosebită și o conotație politică, astfel încât putem spune că intenția Reginei este ca literatura pe care o scrie să fie percepută în strânsă legătură cu ideile suveranului și în serviciul Regatului României.

Prin urmare, în scrierile semnate de Carmen Sylva nu vom întâmpina nicio tonalitate critică, ci vom remarca mai ales faptul că Regina admira în mod deosebit realizările Regelui, faptul că îi elogia personalitatea, că îi înțelegea grijile, conștientă de simțul datoriei de care dădea dovadă suveranul, faptul că se bucura de respectul câștigat de Rege atât în țară, cât și peste hotare. De asemenea, și în textele care vorbesc la modul general despre suveran, în special în aforisme, regăsim o imagine idealizată a „meseriei de rege“, care arată că, pentru Carmen Sylva, Regele Carol I reprezintă un model. La rândul său, Regele a profitat de succesul literar al soției sale în străinătate, dat fiind că interesul pe care îl stârnea Regina-poetă îndrepta atenția spre noul Regat al României și, implicit, spre realizările suveranului. Într-o scrisoare către fratele său, Principele Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen, Regele Carol scrie în anul 1883 următoarele: „Au avut un mare răsunet *Poveștile Peleşului* scrise de Elisabeta care după 14 zile au și ajuns la ediția a doua. Toate ziarele mari le-au făcut o prezentare elogioasă. În curând va publica o nouă ediție în traducere românească [*care va cuprinde numeroase ode despre războiul din 1877, n.a.]. Productivitatea [artistică] a Elisabetei este un adevărat barometru al sănătății ei. De când lucrează iar din greu se simte mai bine.“⁶

Regina Maria, urmașa Elisabetei pe tronul României, confirmă faptul că cele două personalități s-ar fi potrivit foarte bine, deși aveau caractere diferite, și că Regele ar fi privit cu bunăvoință și chiar cu admirație activitatea de scriitoare a soției sale: „Personalitatea ei era la fel de puternică ca și a Regelui Carol; erau cu totul opuși, gheață și foc, dar manierele lor erau perfecte și erau parteneri uniți pentru aceeași cauză... El își admira soția poetă, era mândru de succesul ei...“⁷

Privind mai îndeaproape tendința prodinastică și pasajele elogioase la adresa Regelui în opera lui Carmen Sylva, ne putem pune următoarele întrebări: Care sunt acele aspecte pozitive ale Regelui Carol I pe care Regina-scriitoare le scoate în evidență? Ce calități trebuia să aibă „suveranul ideal“ în ochii Reginei? Cu ce figuri istorice își identifica soțul în opera literară și ce anume voia să transmită prin aceste asemănări?

⁶ Dintr-o scrisoare a Regelui Carol I către fratele său Leopold, București, 23 februarie / 7 martie 1883, și Meran, 13 martie 1883, în *Scrisorile regelui Carol din arhiva de la Sigmaringen (1878–1905)*, Editura Paideia, București, 2011, p. 100. Completarea marcată cu asterisc lipsește în ediția tradusă în românește, dar apare în ediția germană a scrisorilor originale ale Regelui: *Die Briefe König Karls I. von Rumänien an seine Familie*, ediție îngrijită de Sorin Cristescu, Editura Paideia, 2013, vol. 1, București, 2013, p. 192.

⁷ Queen Marie of Roumania, *The Story of My Life*, vol. II, Cassell, Londra, 1935, p. 56.

Astfel, imaginea Regelui Carol I al României în opera lui Carmen Sylva poate fi grupată în patru categorii: gloriosul Domnitor, antreprenorul-constructor și mecena, Regele înțelept și opera vieții sale, partenerul de viață.

În concepția lui Carmen Sylva, suveranul ideal este suveranul patern, deopotrivă milostiv și vizionar, care întreține o legătură armonioasă cu poporul său. Dar această figură ideală nu este ușor de găsit, așa cum ne-o arată aforismele sale care vorbesc despre politică și istorie, despre relația dintre suveran și popor, despre calitățile necesare unui „rege patern“ și despre obstacolele care i se pun în cale.

Exemplele pe care le-am ales aici din opera lui Carmen Sylva despre imaginea Regelui Carol I al României includ doar scrierile sale literare prin care se adresează publicului larg de cititori.

Nu vom analiza aici scrisorile Reginei (editate și publicate postum și fără acordul său) ca exemple pentru imaginea Regelui, dat fiind că acestea nu se adresa unui public, ci doar personal destinatarului respectiv, dar pe alocuri vom reda câteva pasaje din scrisori în sprijinul unor explicații legate de opera literară și de personalitatea complexă a Reginei.

Așadar, în paginile care urmează, găsim texte exemplare din opera literară a scriitoarei Carmen Sylva, incluzând și textele eseistice, și cele autobiografice referitoare la imaginea primului Rege al României și a cuplului regal Carol I și Elisabeta, texte selectate din diferite volume, aparținând unor specii literare distincte (poezie, poveste, eseu, memorii) și adresate cititorilor indiferent de vârstă (copii, adolescenți, adulți), de limbă și de cultură (cititori germani și români). În consecință, fragmente de poveste scrise într-un stil mai naiv alternează cu pasaje încărcate de emoție și patos. Ținând cont de faptul că Regina folosea literatura îndeosebi ca un instrument de comunicare (după cum am arătat în lucrarea despre opera literară a lui Carmen Sylva, *Regina poetă*⁸), criteriul de selecție a textelor în volumul de față nu este unul estetic-literar. În primul rând, ne interesează imaginea suveranului, caracteristicile și simbolurile pe care i le atribuie Regelui așa cum apar în opera publicată a Reginei, precum și mesajul despre Rege pe care îl transmite publicului cititor.

Prin apariția textelor ei lirice și a eseurilor în ziare și reviste și în traducere românească, Regina urmărea să facă mai cunoscute literatura pe care o scria și concepțiile sale în țară, tot așa cum, prin traducerea și publicarea textelor sale în limbi străine, dorea să se adreseze unui public mai larg și peste hotare (de pildă, în Franța, Anglia, chiar și în America).

⁸ Silvia Irina Zimmermann, *Die dichtende Königin*, teză de doctorat, Universitätsbibliothek Marburg, ediție digitală, 2003; ediție tipărită: *Die dichtende Königin*, ibidem-Verlag, Stuttgart, 2010; ediția românească (print și e-book): *Regina poetă*, Editura All, București, 2013.

În ceea ce privește versiunea originală, în limba germană, a jurnalului de călătorie *Pe Dunăre*, care a apărut în Germania sub titlul *Rheintochters Donaufahrt* (1905), Regina se adresează aici în special cititorilor germani și de aceea dă explicații, chiar dacă o face doar superficial, despre cultura, istoria și peisajul României de-a lungul malurilor Dunării, comparându-le cu cele din Germania și mai ales cu peisajul Rinului. Prin titlul cărții – care în română se traduce prin *Fiica Rinului călătorind pe Dunăre* –, Regina subliniază faptul că se referă la patria natală, de care se simte în continuare atașată. În schimb, spune că peisajul Dunării este același și la Sigmaringen, și la intrarea printre munți în România, și „astfel locuitorii din Sigmaringen s-au simțit ca duși de-a dreptul în patria lor“ și pe malurile românești ale Dunării. Regina se referă aici îndeosebi la Rege, care la 10 mai 1866, când a venit în țară și a depus jurământul pe Constituția țării, a declarat (pe atunci în franceză): „Punând piciorul pe acest pământ sacru, am și devenit român.“⁹ În relatarea călătoriei din 1904, Carmen Sylva face o comparație între cele două peisaje ale Dunării, Principatul Hohenzollern-Sigmaringen și Regatul României, legând originile și destinul Regelui. Dunărea căpăta astfel însemnătatea de fluviu al destinului pentru Regele Carol I al României: punând piciorul pe pământ românesc, Principele de Hohenzollern-Sigmaringen se obliga să servească interesele noii sale țări, în fruntea căreia, după dobândirea independenței de stat, a fost încoronat ca primul Rege al României.

Ediția de față conține, după cum am menționat mai sus, o selecție de fotografii personale și oficiale, precum și câteva fotografii din albumele despre Castelul Peleş și Palatul regal din București, toate aparținând fondului „Carmen Sylva“ al Arhivei Princiare de Wied. Multe dintre aceste fotografii, datorite de Regina Elisabeta familiei sale din Neuwied, conțin explicațiile sale olografe, ceea ce dă o notă personală și inedită materialului fotografic, care, de altfel, există parțial și în alte arhive și colecții particulare din România și Germania.

Pe lângă aceste fotografii, am adăugat câteva imagini din colecția proprie, pentru a arăta cât mai multe fațete ale cuplului regal.

Astfel, opera literară a lui Carmen Sylva ne dezvăluie mai multe laturi ale personalității Regelui Carol I în viziunea de scriitoare a Reginei Elisabeta, iar fotografiile întregesc tabloul, oferindu-ne un caleidoscop de imagini despre prima pereche regală a României în contextul social, politic și familial al epocii lor.

⁹ *Apud Cuvântările Regelui Carol I*, ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, vol. I, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, București, 1939, p. 6.

Regele Carol I al României. Fotografie de Franz Mandy, București, c. 1895.

www.romanianhistory.com

Prima Regină a României a publicat sub pseudonimul Carmen Sylva numeroase scrieri, din care se desprinde portretul Regelui Carol I – văzut ca un glorios domnitor, antreprenor-constructor, mecena, politician înțelept și partener de viață. Astfel, în acest studiu însoțit de numeroase fotografii, vom vedea prima pereche regală a României, într-un cadru social, politic, cultural și familial.

La sfârșitul volumului, este reprodus textul integral al jurnalului de călătorie ținut de Regină și publicat în 1905 sub titlul *Pe Dunăre*.

